

MARTIN SABOLOVIĆ.

Slavenska filologija i folklor čedo su XIX. stoljeća. Što je god o tome predmetu napisano i štampano prije Čeha Dobrowskoga (1753.—1829.), ponajviše je plod nesigurnog diletantizma i stoga bez znatnije naučne vrijednosti.

Od onog malo Hrvata, koji su već u XVIII. stoljeću pokazivali shvaćanja i razumijevanja za slavensku folkloru, vrijedno je pomenuti Martina Sabolovića. (1730.—1801.).

Biografske podatke o Saboloviću donose: Sommervogel, *Bibliothèque de la compagnie de Jésus s. v. Sabolovich i Szabolovich*; Szinnyei, *Magyar irok élete és munkái s. v. Szabolovich*; najzad: Klaić, *Kr. akademija znanosti u Zagrebu (Hrvatsko Kolo VII., str. 15., 26. i 27.)*. »Curriculum vitae« njegov ukratko je ovaj: Bijaše rodom Križevčanin. U rodnom je mjestu i umro. Kao mladić stupio je u isusovački red, postao doktor teologije i filosofije, učiteljavao u gimnazijama u Požezi i Zagrebu. Poslije ukinuća isusovačkog reda (1773.) predavao je tri godine matematiku u kraljevskoj gimnaziji u Zagrebu. Crkvena ga vlast odlikovala crvenim pojasom čazmanskog kanonika.

Koliko doznajemo, bijaše Sabolović čovjek dosta opsežnoga znanja. Pored svog materinog jezika umio je još njemački, latinski, grčki i hebrejski; a da je bio vješt matematičar, dokazuje činjenica, da je tri godine tu nauku predavao filosofima akademije. On je, štoviše, na uhar svojih slušača napisao i jedan matematički udžbenik, koji je štampan kod Trattnera u Varaždinu te imade natpis: *Exercitationes Gaedeticæ ex probatis autoribus excerptæ et conscriptæ a Martino Szabolovich, Phil. et S. Theol. D. in Academia Zagrabiniensi Matheseos Professore (Varasdini 1775.)*. Knjižica je dašto, kako to i natpis priznaje, sušta kompilacija, pa imade za nas samo vrijednost kao zanimljiv »specimen« naše starije školske literature.

I u teologiji je Sabolović istupio kao auktor jednim djelom svojim. Godine 1799., dakle dvije godine prije smrti njegove, izišlo je, kako bilježi Baričević u svojoj bibliografiji (*»Index librorum a saeculo XVII. Zagrabiae editorum«*; ispor. Rad 224., str. 82.), djelo Sabolovićevo: *Sensus Ecclesiae de horis Canonicis explicatur*. Ne znam, o čemu to djelo radi, jer ga nijesam mogao naći ni u jednoj biblioteci zagrebačkoj. Čini se da ga Sabolović i nije sam izdao, već da je brigu oko izdanja imao Baričević i posvetio knjigu poznatom dalmatinskom polihistoru Josipu Pavloviću-Lučiću iz Makarske. To nagađam po jednom mjestu u korespondenciji Bari-

čevića i Pavlovića-Lučića, kako sam to iznio u svojoj raspravi »O književnom i naučnom radu Adama Alojzija Baričevića« (Rad 224., str. 88.).

Premda je Sabolović, po tadanjem običaju pisao samo latinski, ipak se osjećao Hrvatom i Slavenom, i, što mu valja osobito upisati u zaslugu, živo je pratio napredovanje zaonda još sasvim mlade nauke o slavistici. Kad je godine 1783. Nijemac Karl Gottlob Anton, senator u Zhorjelicama (Görlitz) i jedan od osnivača gornjolužičke »Gesellschaft der Wissenschaften«, izdao u Leipzigu djelo: *Erste Linien eines Versuches über der alten Slawen Ursprung, Sitten, Gebräuche, Meinungen und Kenntnisse...* bio je i Sabolović među onima, koji su to, za ono vrijeme vrlo zanimljivo i znamenito, djelo pomno pročitali; i nesamo to, već je on neke svoje primjedbe k tome djelu još i zapisao i poslao auktoru, da se posluži njima, ako, i kad, bude po drugi put izdavao svoju knjigu. Autor je to i učinio. Šest godina kasnije (1789.) spremi on drugo, popunjeno i popravljeno izdanje svojih »Erste Linien...« i u predgovoru lojalno ističe: »Einige Briefe, mit denen mich die Herren Hacquet aus Laibach, D. Martin Szabolowich aus Agram und Herr Penzel aus Krakau (ispor. o njem.: Rad 224., str. 95.) beehrten, enthielten, zumal die erstern (dakle i Sabolovićeve) wichtige Nachrichten, die ich dieser Abhandlung einschalten werde«. Sabolovićeve se »observations« (Sabolović je i Antonu pisao latinski) nahode na str. 52. (gdje je govor o vilama), str. 55. (gdje se pominje Lado), str. 72.—73. (gdje se opisuje uredjenje slavenske kuće), str. 74.—75. (običaji), str. 83. (postupak muža sa ženom) Antonove knjige. Napose valja istaći odugački ekskurs o svadbenim običajima u Hrvatskoj, koji Anton riječ po riječ prevodi i štampa na str. 75.—78. Neke su bilješke Sabolovićeve vrlo zanimljive. Govoreći, na pr., o vilama citira, on kaj-kavac, početak jedne Kačićeve pjesme:

Još ne biše zora zabilila
Ni damica promolila lica,
Zove vila s Prologa-planine
Vitezove od ravne Cetine...

(»Pisma od Sinja i njegovih vitezova«), a tumačeći riječ »Lado« pripovijeda ovo: »...noch zu meiner Zeit pflegten die Jungfrauen durch die ganze Stadt Agram in Chören zu ziehen, von einem Hause zum andern, und unter andern Gesängen vorzüglich oft diese Worte zu wiederholen: Lado, Lado, lepoje Lado...« Posvud zastupa Sabolović odrješito hrvatsko stano-

više i brani svoje zemljake od prigovora tudinaca (str. 83.).

Usput pomijem, da je Sabolović bio i pjesnik, dakako latinski. Baričević govori o njegovim »elegijama« u svojoj korespondenciji, pa čak kazuje i to, da su bile štampane. Danas im se, dabožme, trag posve zameo. No Sabolović bavio se, u zatišju kuće svoje, još i drukčijom poezijom, koja nije bila određena za javnost, ali je u njoj našao oduška vedri i širokogrudni humor njegov. To su makaronske, latinsko-hrvatske, pjesme šaljiva i satirična sadržaja, koje je Sabolović sastavljao sebi i prisnim znancima svojim za razbibrigu i zabavu. On je, koliko znam, prvi od članova zagrebač-

kog Kaptola, koji je gajio tu vrstu poezije, te prethodnik je i valjada uglednik kanonika Josipa Milašinovića, koji je, u novije doba, poznat kao najbolji zastupnik makaronske poezije među kajkavcima. Koliko se Sabolovićeve makaronske poezije sačuvalo, nije mi poznato; mnogo se toga bez sumnje izgubilo, a štošta se možda još krije u kakvu zaboravljenom kutiću. Sačuvala se jedna pjesma, kojoj je natpis: »Carmen macaronicum in Crisienses 1792.« — no taj natpis valjada ne potječe od njega. Štampana je po više puta; prvi put, držim, u kalendaru »Dragoljub« od godine 1903. (str. 22.).

Vladoje Dukat.

PRVI POČECI GRADANSKE STRELJANE U ZAGREBU.

Zacijelo su francuski ratovi ponukali Zagrepčane, da osnuju streljanu, ne građanima za zabavu, već da se i gradska insurakcijonalna momčad vježba u gađanju. Svakako je to dobro došlo i varoškoj građanskoj četi, koja se je pod izmak XVIII. stoljeća počela organizirati. Ta četa je nešto starija, a u vrijeme francuskih ratova počela se je brižnije uređivati i disciplinirati pod svojim kapetanom i časnicima.

God. 1801. počeo je grof Antun Pejačević, koji je stalno boravio u Zagrebu i stanovao u svojoj vlastitoj kući, nastojati da se uredi posebna streljana i streljački dom za zagrebačke građane, gdje bi se oni i zabavljali i vježbali u gađanju. Stoga je grof Pejačević molio gradski magistrat, da bi mu u tu svrhu dozvolio na njegovom zemljištu u Tuškancu urediti streljanu. I doista na magistratskoj sjednici 14. aprila određeno je, da gradski kapetan Franjo Macan i konsul Josip Sačerić izvide, gdje bi se to zemljište moglo naći, a o tom da izvijeste magistrat u svrhu daljnjih odredaba.

Ovo je povjerenstvo učinilo s grofom Pejačevićem očevid i pronašlo mjesto za streljanu i streljački dom u Tuškancu, gdje bi oboje uredio i sagradio grof Pejačević. Određeno je 24. aprila, da se na streljani samoj postrani zidovi podignu u visini od 1 hvata i 2 stope, dok se zid za hvatanje krugalja ima dići u visini od 2 hvata. Što se pako tiče plašenja konja i druge marve, koja onuda prolazi, jer je to do javne ceste, to će se magistrat posebno dogovarati sa sabranom općinom. Čini se, da je Pejačević htio u svrhu gradnje te streljane sagraditi u Ilici i zasebnu ciglanu, što mu je ali magistrat uskratio.

Nu ovo nastojanje Pejačevićovo je zapalo, te je tek poslije njegove smrti god. 1808. sporazumilo se »streljačko društvo« sa Ivanom Steinbergerom komorskim i ratnim blagajnikom, da u njegovom vrtu u Tuškancu izgradi streljanu. Taj ugovor od 10. III. odobrio je magistrat 15. marta. Uređenje ove streljane odobrilo je i namjesničko vijeće 23. aprila, a gradski je magistrat povjerio nadzor nad uređenjem streljane, da se otkloni svaka pogibelj i da se točno prema planu to sve izvede, kapetanu Kralju, senatoru Stjepanu Mlinariću i fisku Mihalju Kajzeru. Već 31. maja pristupilo je streljačko društvo k uređivanju streljane. Plan za streljanu izradio je major i građevni direktor barun Mörringer, a narisao ga je njegov pristav Hubert Pumliger. Streljanu se namjeravalo urediti na istom mjestu kako je kasnije bila. Streljačku kuću trebalo je sagraditi od drva sa trijemom za strijelce, u udaljenosti od 150 koraca od nišnja. Iza ovih se imao dići zemljani nasip, a na ovom još 6 hvata dugi zid a pred ovim zid za ciljeve.

Na ovom nacrtu prikazana je streljačka kućica s oznakom crte izbačenih taneta prema nišnju, pred kojim stoji zid s rupama. Iza nišnja zemljani nasip za hvatanje taneta, a na njemu zid, kojemu je bila svrha hvatati eventualno promašena taneta iznad visine nišnja tako, da bi preko njega samo oslabljeno tane palo u vinograd iza toga zida. Odozgo je profil položaja tuškanečke uvalc.

Točno po tom planu uređena je streljana, kako ju vidimo na priloženom nacrtu.

(Vreća: Arkiv grada Zagreba 1801. Nr. 361. 400, 417. — 1808. 314, 628, 683, 746.)

E Laszowski.